

افغانستان آزاد – آزاد افغانستان

AA-AA

چو کشور نباشد تن من مباد بدین بوم و بر زنده یک تن مباد
همه سر به سر تن به کشتن دهیم از آن به که کشور به دشمن دهیم

www.afgazad.com

afgazad@gmail.com

Human Rights

حقوق بشر

ماهنامه رهائی زن- الهه امانی

۰۸ نومبر ۲۰۱۷

نگاه تطبیقی به ازدواج کودکان و فرایندهای آن در نقض حقوق انسانی کودکان

۶۹ سال پیش اعلامیه جهانی حقوق بشر قید نمود که همه انسان ها آزاد به دنیا آمده و در حقوق و کرامت انسانی برابر هستند. در خلال ۶۹ سال گذشته، پیمان نامه های گوناگون در عرصه جهانی و منطقه ای بر مواردی که اعلامیه جهانی حقوق بشر نیاز به تدقیق داشت، توجه مبذول داشته تا حقوق و کرامت یکسان همه انسان ها را تضمین نماید. کنوانسیون رفع هرگونه تبعیضی از زنان (CEDAW) در سال ۱۹۷۹ و برنامه عمل چهارمین کنفرانس جهانی سازمان ملل در مورد زنان در بیجینگ در سال ۱۹۹۵ که به امضای ۱۸۹ کشور رسید (برخی کشورها از جمله ایران، واتیکان و چند

کشور دیگر متن این پلاتفرم را در زمینه حقوق زنان در زمینه مسئولیت و اختیار بر بدن خود و سقط جنین مورد تأیید قرار ندادند)، ستراتیژی های دقیقی برای فائق آمدن بر دشواری های احقاق حقوق برابر زنان و دختران ارائه می دهد. در حقیقت برای نخستین بار واژه "کودکان دختر" به مثابه یکی از ۱۲ مورد دشواری های جهانی برای حقوق بشر زنان و دختران به کار برده شد. در برنامه عمل بیجینگ، دولت ها متعهد شدند تا با تنظیم و اجرای قوانینی در مورد حداقل سن قانونی برای ازدواج اقدام کرده و از حقوق کودکان دختر در مورد امنیت، سلامت جسمی، جنسی و روحی حمایت کنند.

ازدواج کودکان که اکثریت قریب به اتفاق آن کودکان دختر را مورد آسیب قرار می دهد، توسط جامعه جهانی به مثابه ازدواج زیر سن ۱۸ سال تعریف شده است. ازدواج کودکان اثرات نامطلوب و دراز مدت برای آنان به دنبال دارد. به تخمین یونیسف، کودکان دختر ۵ برابر کودکان پسر زیر سن ۱۸ سال ازدواج می کنند. تا سال ۲۰۱۵، ۷۲۰ میلیون زنی که در قید حیات هستند در دوران کودکی ازدواج کرده اند. از این تعداد ۲۵۰ میلیون نفر زیر سن ۱۵ سال ازدواج کرده اند.

ازدواج زودرس و در سنین پائین سلامت جسمی، جنسی و روانی آنان را به مخاطره انداخته، میزان خشونت خانوادگی را فزون تر نموده و به علت مناسبات قدرت موجود در چنین روابطی کودک متاهل کنترول محدودی را بر بدن و تصمیمات نسبت به بارداری خود خواهد داشت. هم چنین در مورد کودکان دختر، عدم دسترسی به بهداشت بارداری، بارداری زودرس و زایمان، به طور جدی سلامت آنان را به مخاطره می اندازد.

دخترانی که قبل از رسیدن به سن ۱۸ سالگی ازدواج می کنند، در مقایسه با زنانی که بعد از ۲۱ سالگی ازدواج می کنند، ۳ برابر بیش تر در معرض خشونت خانوادگی قرار دارند.

مرگ و میر دختران بین سنین ۱۵-۱۹ سال در حین زایمان ۲ برابر زنانی است که در ۲۰ سالگی زایمان کرده اند. مرگ و میر دخترانی که زیر سن ۱۵ سال زایمان دارند، به طور متوسط ۵ برابر زنانی است که بعد از ۲۰ سالگی زایمان دارند.

بیش از ۱۵ میلیون دختر ۱۵-۱۹ ساله در کشورهای فقیر یا متوسط محسوب می گردند (LMICs)، مادر می شوند. از این تعداد ۹۰ درصد مزدوج هستند.

فرزندان مادرائی که خود کودک محسوب می شوند و زیر سن ۱۸ سال دارند، ۲ برابر خطر مرگ در سال اول زندگی دارند؛ در مقایسه با مادرائی که از ۲۰ سال بزرگ تر هستند. مادران جوانی هم که در حین زایمان زنده می مانند، در خلال عمر خود از بیماری های عدیده به علت کار زیاد و یا بیماری های دیگر از جمله فیستول زایمان (FISTULAE) رنج خواهند برد.

موانع فرهنگی، اقتصادی، حقوق و خانوادگی اغلب به وقفه تحصیلی برای کودکان دختری که متاهل هستند، می انجامد و در بسیاری از کشورها به ویژه در افریقا و امریکای جنوبی، بین ۱۲ تا ۲۲ درصد این دختران ترک تحصیل خواهند نمود.

تا سال ۲۰۱۵، ۸۸ درصد از کشورهای جهان، حداقل سن قانونی ۱۸ سال را برای ازدواج تصویب نمودند اما ضعف ها و گسست های قانونی باعث عدم اجرای این توافق و کارکرد و کارآمدی آن شده است.

از کشورهای آنی که سن قانونی ۱۸ سال را در نظر گرفته اند، ۵۲ درصد ازدواج دختران با رضایت والدین، پدر و یا جد پدر را به مثابه استثناء در مقابل قاعده قانون - که ۱۸ سال است- در نظر گرفته اند. این "استثناء" ها تحت عنوان قوانین عرفی و مذهبی، اجرای حداقل سن ۱۸ سال را با سوال های عدیده مواجه ساخته است. با توجه به "استثناء" ها

که شامل اجازه توسط والدین و قوانین عرفی و مذهبی می‌شود، در ۵۸ درصد از کشورها دختران زیر ۱۸ سال می‌توانند ازدواج کنند و ۳۱ درصد از کشورها حتی ازدواج زیر سن ۱۵ سال را هم ممکن ساخته‌اند. عدم حمایت برابر از حقوق دختران و پسران در مورد ازدواج‌های زودرس سبب گردیده که در یک-سوم کشورها، تفاوت سنی برای حداقل سن ازدواج دختران و پسران وجود داشته باشد. در ۲۷ درصد از کشورهای جهان، سن قانونی دختران، ۲-۴ سال کم‌تر از سن قانونی پسران است.

برخی از کشورها -از جمله فیلیپین-، حداقل سن متفاوتی برای اقلیت‌های مذهبی قایل هستند. حداقل سن قانونی برای ازدواج در فیلیپین ۲۱ سال است اما پسرهای مسلمان از ۱۵ سالگی و دختران مسلمان پس از بلوغ می‌توانند مزدوج شوند.

حتی در کشورهای غربی در مواردی حداقل سن ازدواج نادیده گرفته می‌شود و مثلاً در برخی کشورهای اروپای شرقی مثل البانی، بلغارستان و اوکراین، دختران کولی (Roma) اغلب زیر سن قانونی ۱۸ سال ازدواج می‌کنند. در پاکستان و سایر کشورهای آسیای جنوبی، ازدواج اجباری بسیار رایج است. در سطح جهان کشورهای افریقایی و آسیای جنوبی بیشترین میزان ازدواج کودکان دختر را دارند. در نپال که سومین کشوری است که بیشترین میزان ازدواج کودکان را در آسیای جنوبی دارد ۳۷ درصد از کودکان زیر سن ۱۸ سال و ۱۰ درصد زیر سن ۱۵ سال ازدواج می‌کنند.

به علت آسیب‌های زیادی که ازدواج کودکان به ویژه دختران دربردارد، این‌گونه ازدواج‌ها در زمره خشونت‌هایی محسوب می‌شود که جنبه جنسی-جنسیتی دارد.

بررسی ادبیات مربوط به ازدواج کودکان، به ویژه دختران زیر سن ۱۸ سال نشان می‌دهد که آسیب‌های اجتماعی و اقتصادی از جهت فقر در مناطق روستایی و در حاشیه شهرهای بزرگ، تصادمات جنگی، اختلافات قومی، عدم دستیابی به امکانات آموزشی، عدم دستیابی به آموزش و امکانات بهداشتی و پزشکی، شکاف بین تحصیلات ابتدایی و متوسطه در بین دختران و پسران، محدود بودن امکانات شغلی و کسب درآمد برای دختران، ازدواج‌های اجباری، قوانین عرفی و مذهبی زیر ساخت و زمینه‌هایی است که شرایط تشویق‌کننده برای ازدواج کودکان را فراهم می‌آورد. در ازدواج کودکان دختر با مردان بالغ -که در اغلب موارد اختلاف سنی فاحش نیز وجود دارد-، مناسبات قدرت جنسی-جنسیتی پررنگ‌تر، نابرابرتر و خشونت‌بارتر است. این کودکان از موارد تجاوز جنسی در مناسبات زناشویی، بیش‌تر از سایر زنان صدمه می‌بینند و موارد خودکشی، افسردگی، مرگ و میر در حین زایمان و سایر آسیب‌های فزاینده و روانی در این گروه سنی بالاتر است.

ازدواج کودکان در آمریکا

در حالی که مباحث ازدواج کودکان دختر در سطح جهان، وزنه اصلی خود را در خارج از مرزهای آمریکا دارد و کم‌تر راجع به ازدواج کودکان در آمریکا شنیده‌ایم، اما قوانین ازدواج و حداقل سن قانونی برای ازدواج یکی از مواردی است که چون مورد بازبینی قرار نگرفته، مورد توجه جدی نبوده و به فراموشی سپرده شده بود. اما در چند سال اخیر این موضوع از حاشیه به مرکز توجه سوق داده شده است.

۲۵۰ هزار کودک دختر زیر سن ۱۸ سال در آمریکا در خلال سال‌های ۲۰۱۰ - ۲۰۰۰ ازدواج کرده‌اند. آمارها نشان می‌دهد که حتی دختران ۱۲ ساله در لوئیزیانا، آلاسکا و کارولینای جنوبی ازدواج کرده‌اند.

در ماه اگست ۲۰۱۷ مرکز عدالت طاهره (Tahirih Justice Center) که سازمانی است مدافع حقوق زنان و دختران و به ویژه در حوزه زودن خشونت هائی که معنای جنسی-جنسیتی دارد، فعالیت می کند، در تحقیقات خود برآورد نموده است که در تگزاس -که در رده دوم در زمینه ازدواج کودکان در امریکا قرار دارد-، قریب به ۴۰ هزار کودک زیر سن ۱۸ سال بین سال های ۲۰۱۰-۲۰۱۴ مزدوج شدند.

در ۲۷ ایالت امریکا حداقل سن برای ازدواج وجود ندارد. در ماه مارچ ۲۰۱۷، نیویورک حداقل سن ازدواج را از ۱۴ به ۱۷ سال رساند و در تگزاس در ماه مه ۲۰۱۷، ۱۸ سال به عنوان حداقل سن قانونی تصویب گردید. در این ایالت (تگزاس) چنانچه به رأی دادگاه، کودکان بتوانند اختیار و مسؤولیت زندگی خود را به عنوان یک فرد بالغ بگیرند، دادگاه اجازه تصمیم به ازدواج آنان را نیز می دهد) در امریکا به رأی دادگاه و در مواردی استثنائی کودکان می توانند “آزاد” و “رها (Emancipated)” گردند؛ یعنی خود مسؤل زندگی خود شوند. (باورهای مذهبی و هم چنین استدلال “دلگرمی” برای کسانی که به ارتش می پیوندند، از مواردی است که جزو استثناءها توسط فرمانداری که در انتخابات گذشته امریکا نیز شرکت جست یعنی کریس کریستی (Chris Christy) محسوب می گردد. اگرچه در نیوجرسی که ایالت این فرماندار است، حداقل سن ۱۸ سال محسوب شد.

ازدواج کودکان که امروزه توسط نهادهای حقوق بشری و برخی از سازمان های زنان از جمله اکثریت فمینیستی (Feminist Majority) و غیره مطرح می گردد، از نظر تفسیر قوانین با دشواری های متعددی نیز مواجه است. برخی از سازمان های مدنی مطرح می کنند که در جامعه ای که روابط دختر و پسر زیر سن ۱۸ سال آزاد است و مسأله بارداری دختران زیر ۱۸ سال یکی از آسیب های اجتماعی محسوب می گردد، تعیین حداقل سن، می تواند دشواری های دیگری را برای زندگی سالم دخترانی که خارج از ازدواج باردار شده و در ایالاتی زندگی می کنند که سقط جنین نمی تواند صورت گیرد. هم چنین استدلال می شود که تصمیم در مورد ازدواج باید آزاد بوده و چنانچه دختر و پسری زیر سن ۱۸ سال به اختیار و تصمیم خود بخواهند ازدواج کنند، باید از چنین حقی برخوردار باشند. چنین جدل ها و بحث هائی سبب گردیده که در کالیفرنیا علی رغم تلاش بسیاری از سازمان های جامعه مدنی، فمینیست ها و طرفداران حقوق بشر، سن قانونی هنوز ۱۸ سال تعیین نشده باشد و با نظر موافق والدین و دادگاه، کودکان می توانند مزدوج شوند.

جالب آن است که در سال ۲۰۱۶، وزارت امور خارجه امریکا ازدواج کودکان را “نقض حقوق بشر” قلمداد نموده که “عواقب وحشتناک به دنبال داشته و پایان دوران کودکی” است. به نظر می رسد حقوق کودک تنها در خارج از مرزهای امریکا می تواند مطرح گردد!

عکس از توانا

ازدواج کودکان در ایران

در ایران سن قانونی ازدواج برای دختران ۱۳ سال و برای پسران ۱۵ سال است و آمارهای دقیقی در مورد ازدواج کودکان به ویژه کودکان دختر وجود ندارد. براساس تخمین یونیسف قریب به ۱۷ درصد از دختران زیر سن ۱۸ سال و ۳ درصد زیر سن ۱۵ سال ازدواج می کنند. بر اساس آمارهای مؤسسه حقوق کودک، تعداد کودکان دختر متأهل از ۳۳ هزار و ۳۸۳ نفر در سال ۲۰۰۶ به ۴۳ هزار و ۴۵۹ نفر در سال ۲۰۰۹ افزایش یافته است. این افزایش ۳۰ درصدی زنگ خطری در زمینه نقض حقوق انسانی کودکان محسوب می شود.

****

زهرا کهرام، دبیر سمینار ازدواج کودکان در مناطق حاشیه‌ئی در سال ۱۳۹۵ در دانشگاه علم و صنعت اظهار داشت که «از سال ۹۲، سمینارهای تخصصی جمعیت امام علی در زمینه‌های مختلفی هم چون کودکان کار و خیابان، اعتیاد کودکان و غیره برگزار شد و امروز یکی دیگر از مسائلی که ما به عنوان فعال اجتماعی هر روز با آن‌ها درگیر هستیم و نباید در مقابل آن سکوت کنیم، مسأله نگران کننده و تلخ ازدواج کودک در کشور است.»

وی اظهار داشت «تعداد زیادی از ازدواج‌هایی که در سنین کودکی رخ می دهد، به هیچ عنوان ثبت نمی شوند و به همین دلیل کودکان حاصل از این ازدواج‌ها فاقد شناسنامه بوده و در نهایت به جمعیت پنهان کشور می افزایند.» وی ادامه داد که بر اساس آمارهای رسمی ثبت شده، بیشترین آمار ازدواج و طلاق کودکان در استان‌های سیستان و بلوچستان، خوزستان، خراسان، آذربایجان شرقی و غربی، فارس، زنجان، تهران، همدان و مازندران است. وی در خصوص ازدواج کودک در ایران بر اساس پژوهش‌های انجام شده اظهار نمود که «ارزش‌های سنتی و مذهبی در راستای حفظ آبرو و شرف خانوادگی و در زمینه فرهنگی در راستای سیستم پدروسالاری، از عوامل مؤثر ازدواج کودکان در ایران محسوب می شود.»

وضعیت تأهل کودکان مزدوج بر اساس اظهارات کهرام ۸۲ درصد هم چنان متأهل، ۵ درصد مطلقه، ۵ درصد دارای همسر فوت شده، ۴ درصد همسر رها کرده، ۲ درصد همسر از کار افتاده و ۲ درصد همسران زندانی هستند. از نظر سنی نیز ۲۵٫۵ درصد بین ۱۱ تا ۱۳ سال، ۵۵ درصد بین ۱۴ تا ۱۶ سال ۱۸ درصد بین ۱۷ تا ۱۸ سال و ۲ درصد کم تر از ۱۰ سالگی ازدواج کرده اند.

هم چنین در خصوص اعتیاد در بین کودکان مزدوج وی گفته است که ۷۸ درصد این افراد دارای پدر معتاد، ۱۶ درصد دارای مادر معتاد و ۶ درصد دارای والدین معتاد بوده اند.

در مورد تجربه ازدواج کودکان دختر، زهرا کهرام اظهار داشت «۴۷ درصد این افراد دارای تجربه کوفتگی، ۲۱ درصد جراثت، ۵۳ درصد شکستگی، ۳ درصد نقص عضو شدند. این در حالیست که ۵ درصد از آن‌ها اختلاف سنی بین ۱۵ تا ۴۰ سال، ۱۰ درصد اختلاف سنی ۱۰ تا ۱۵ سال و ۸۵ درصد اختلاف سنی کم تر از ۱۰ سال را تجربه کرده اند.»

واقعیت آن است که اگر چه ایران در زمره ۲۰ کشوری که بالاترین میزان ازدواج کودکان را دارند، قرار ندارد، اما نقض حقوق کودکان، ازدواج‌های اجباری و تحمیلی بر اساس باورهای عرفی و مذهبی، فقر شکننده اقتصادی و تفاوت فاحش طبقاتی، دوران کودکی را از زندگی این کودکان دختر ربوده، آمال و آرزوهای آنان را در مناسبات نابرابر خشونت بار دفن می کند و از این رو حتی یک مورد آن هم قابل قبول نیست.

با وجود گریزهای حقوقی که «رضایت والدین» نامیده می‌شود، حتی اگر سن قانونی ازدواج از ۱۳ و ۱۵ به ۱۸ سال - که رهنمود ملل متحد است- ارتقاء یابد، هنوز راه درازی برای پایان بخشیدن به ازدواج کودکان دختر وجود دارد. فرهنگ سازی و اراده سیاسی دولت در حمایت از حقوق کودکان راهکارهای پایان بخشیدن به نقض حقوق کودک است. ایران از چند جنبه ویژگی هائی دارد که قابل تأمل است:

علی رغم این که سن قانونی ازدواج در ایران بر اساس قوانین اسلامی، یکی از پائین ترین ها در سطح جهان است، اما ایران در زمره کشورهای نیست که در رده بالا در مقایسه با سایر کشورهای همتراز از نظر ازدواج کودکان قرار داشته باشد. علت این امر در آن است که روح کلی جامعه از قوانین به ویژه قوانین خانواده جلوتر است و به ویژه در شهرها از نظر اجتماعی ازدواج دختران ۱۳ ساله و پسران ۱۵ ساله مورد قبول نیست.

ایران به علت شکاف عظیم طبقاتی، فرهنگی و اجتماعی یکی از کشورهای است که میانگین سن ازدواج کودکان بیانگر واقعیات موجود و زنگ خطر رشد ازدواج کودکان دختر نمی‌تواند باشد. از یک سو شاهد روند افزایشی تأخیر ازدواج زنان و مردان هستیم و از سوی دیگر شاهد رشد ازدواج کودکان دختر به ویژه در مناطق و استان های حاشیه ایران. این شکاف یکی از فرایندهای شکاف عظیم فقر و ثروت در جامعه ایران است؛ جامعه ای که نه تنها از نظر اقتصادی، بلکه از نظر فرهنگی و اجتماعی پارادوکس های عدیده ای دارد.

علی اکبر محزون، مدیر کل اطلاعات آمار و مهاجرت ثبت احوال در ۳۰ شهریور [سنبله] ۱۳۹۶ در مصاحبه ای با مهر اظهار می‌دارد که «میانگین سن ازدواج در استان های مختلف متفاوت و در تهران برای مردان ۳۰ و برای زنان ۲۶ سال است که بیش از استان های دیگر است». وی هم چنین ادامه می‌دهد که «شاخص تأخیر سن ازدواج در زنان، در کم تر از ۱۰ سال به بیش از ۲ برابر افزایش یافته». و «میانگین کشوری سن ازدواج برای مردان ۲۷,۸ و برای زنان ۲۳,۱ اعلام شده است».

نقض حقوق کودکان در ایران جنبه های دهشتناکی دارد که ازدواج های زودرس کودکان -به ویژه کودکان دختر-، یکی از این موارد است. جامعه مدنی در ایران و در خارج از ایران تلاش های مثبتی در زمینه حمایت های اقتصادی برای ادامه تحصیل کودکان و حمایت از خانواده هائی که با فقر دست و پنجه نرم می‌کنند، می‌نماید. با این حال فرهنگ سازی در مورد حقوق کودکان و زمینه سازی برای تغییرات اجتماعی، تدقیق قوانین و ارتقاء شعور جمعی یک جامعه برای پاسخگو دانستن صاحبان قدرت، از اهمیت ویژه ای برخوردار است.

تاریخ نشان داده است که در عین حالی که کارهای خیریه التیام بخش دردهای نیازمندان در کوتاه مدت است، اما ریشه های آسیب های اجتماعی را از بین نبرده و خیل نیازمندان و کسانی که در چنگال بی رحم فقر، خشونت و درماندگی به سر می‌برند، هم چنان رشد خواهد کرد. مبارزه اجتماعی برای تغییرات اجتماعی از مبارزه برای واکسن بیماری فلج اطفال گرفته، تا مبارزه برای حقوق مدنی رنگین پوستان در امریکا، و تا مبارزه برای برابری جنسیتی، نشان داده است که کمک های خیریه اگرچه به صورت موقت التیام بخش بوده، اما همکاری و همیاری نهادهای مردمی برای ایجاد تغییر و دفاع از حقوق انسانی و برقراری جامعه ای بدون خشونت و با عدالت اقتصادی و اجتماعی، تنها در پرتو جنبش های اجتماعی تحقق می‌یابد.

<https://www.peace-mark.org/77-5>

منابع:

نگاهی به ازدواج دختر بچه ها در جمهوری اسلامی ایران، عدالت برای ایران، مهرماه [میزان] ۱۳۹۲

جدیدترین آمار از ازدواج کودکان در ایران، ایسنا، ۲۱ آذر ماه [قوس] ۱۳۹۵

Arthur Megan and colleagues .Legal Protections Against Child Marriage Around The World ,
World Policy Analysis Centre

Child Marriage in America ,Unchained At Last

CARE to Congress: End Child Marriage and Protect Human Rights for Girls Around the
World

Raj, Anita ,When the mother is a child: the impact of child marriage on the health and human
rights of girls ,BMJ journals

New Report Examines Alarming Laws That Allow Child Marriage in the U.S .,Tahirih
Justice Center, Aug 30th, 2017

۰۵ مهر [میزان] ۱۳۹۶ editor کودکان .

باز نشر از: نشریه رهائی زن- شماره ۵۹